

Laki Mária

EDVARD KARDELJ: A SZABAD TÁRSULT MUNKA

A könyv eredeti címe: Slobodni udruženi rad

A szabad társult munka című könyv második kötetét képezi „A brioni tanácskozások” gyűjtőnév alatt megjelent sorozatnak.

Edvard Kardelj a könyv írásakor elsősorban meg nem jelentetett beszámolóira támaszkodott, melyeket a Társult munkáról szóló törvény, valamint a Társult munkaszervezetek általános gazdasági társulásokba és a Jugoszláv Gazdasági Kamarába való társulásáról szóló törvényes kidolgozásához készített.

A végleges szöveget a szerző 1978. április 1-én helyezte sajtó alá, ténát előkészítésén a Társult munkáról szóló törvény meghozatala után dolgozott. Ez a tény lehetővé tette számára, hogy könyvében rávilágítson a Társult munkáról szóló törvény gyakorlati alkalmazásában elért pozitív tapasztalatokra is.

A könyv tartalma a következő hét témakörre osztható:

1. *A szocialista öngazgatói társult munka lényege és jellege*
2. *A jövedelmi viszonyok társadalmi-gazdasági lényege a társult munkában*
3. *A termelés és a forgalmazás közötti társadalmi-gazdasági viszonyok és a fogyasztók szerepe*
4. *A társadalmi munka öngazgatói, jövedelmi és érdeki összekapcsolódása az anyagi termelésben és a társadalmi tevékenységekben*
5. *Az önálló személyes munka társadalmi-gazdasági bekapcsolódása az öngazgatói társult munka rendszerébe*
6. *A társult munka öngazgatású szervezési formái*
7. *A dolgozók egymás közötti munkaviszonya és az öngazgatás megvalósítása a társult munkában.*

A szerző az első fejezetben kihangsúlyozza a Társult munkáról szóló törvény szükségességét, melyet azzal a ténnyel indokol, hogy öngazgatói szocialista társadalmunk fejlődésének mai szakaszán egyik legfontosabb feladat rámutatni a legésszerűbb megoldásra, mely elősegíti az öngazgatói társult munka fejlődését minden gazdasági ágazatban és minden társultmunka-szervezetben. A legmegfelelőbb megoldások kidolgozásához és

gyakorlati alkalmazásukhoz pedig egy rendszerbeli törvényre van szükség, melynek határozatai eléggé konkrétak ahhoz, hogy lehetővé tegyék az Alkotmány által meghatározott társadalmi-gazdasági és politikai viszonyok gyakorlati megvalósítását az öngazgatói szocialista társult munka rendszerében, olyan mértékben, mely lehetővé teszi, hogy az öngazgatói rendszer belső erejével küzdjön az öngazgatásellenes irányzatok és a különféle deformációk ellen.

A szerző rámutat a társult munka fogalmának „felületes” értelmezésére is. Ugyanis a társult munkát sokszor úgy fogjuk fel, mint a munkások társulását a társultmunka-alapszervezetekbe, majd munkaszervezetekbe és összetett társultmunka-szervezetekbe. Ilyen meghatározás mellett a társult munka nem más, mint egyfajta szervezési forma. Az ilyen meghatározás legnagyobb fogyatékosága, hogy elködösíti magát a tény, hogy a társult munkában objektívan adott feltételekkel, eszközökkel és munkamódszerekkel, illetve a termelési viszonyokkal állunk szemben.

Kardelj elvtárs szerint a társult munka lényege és jellege a dolgozók egymás közötti viszonyában nyilvánul meg, akik a társadalmi eszközökkel való rendelkezés alapján azonos jogokat élveznek.

A második fejezetben a szerző részletesen kifejti a jövedelem társadalmi jellegét és annak gazdasági funkcióit. Megállapítja továbbá, hogy a jövedelem és a jövedelmi viszonyok képezik gazdasági rendszerünk további fejlődésének alapkövét. Ezért kellett a Társult munkáról szóló törvényben egyrészt előrelátni azokat a mechanizmusokat, amelyek megakadályozzák, hogy a jövedelmet bármilyen formában elidegenítsék a tmasz dolgozóitól; másrészt viszont olyan rendelkezéseket kellett kidolgozni, amelyek megakadályozzák a dolgozók csoport-tulajdonosi viszonyulását a jövedelemhez.

Kardelj elvtárs a jövedelem fogalmát a következőképpen határozza meg: „A társultmunka-alapszervezet jövedelme az össztársadalmi termék értékben kifejezett azon része, illetve a társadalmi tulajdonban lévő társult munka teljes újratermelt értékének pénzben kifejezett része, melyet a társultmunka-alapszervezet dolgozói saját munkájuk, a termelés és újratermelés eszközei feletti hatalmuk alapján szereznek.” (40. old.)

A szerző határozottan rávilágít a jövedelem társításával kapcsolatos nehézségekre és esetleges félreértésekre is. Arra a kérdésre: mit értünk a jövedelem társításának fogalma alatt? — a következő feleletet adja: a jövedelem társítása nem jelent befektetést egy másik társultmunka-szervezetbe, hanem a közös társadalmi munkába.

Az öngazgatói rendszer csak akkor tudja betölteni szerepét, s csak úgy tud eredményesen fejlődni, ha a dolgozók társítják jövedelmüket. Világos azonban, hogy ekkor a közösen megvalósított javakban azok mindannyian részesednek, akik befektették holtmunkájukat, s nem csak azok, akik a társított közös holtmunkát újratermelték és élőmunkájukkal gazdagították.

A holtmunkával kapcsolatosan arra a dilemmára kapunk választ, vajon a holtmunka érték-e és termel-e új értékeket? Közismert tény, hogy

a holtmunka önmagába véve értéket képvisel, de nem termel új értéket. Tudjuk azonban, hogy a holtmunkának van egy sajátos használati értéke, új technológiai eljárásokban feltételt teremtünk a termelékenység, s ezzel automatikusan a jövedelem és a társadalmi gazdaság növelésére is. Éppen emiatt helytelen az a felfogás, mely szerint tagadják azon alapszervezetek részesedési jogát a közös jövedelemben, amelyek csak holtmunkájukkal járultak hozzá a jövedelem megvalósításához.

A munka és az eszközök társításának formái:

a) a társítás közvetlen módja (az egyik tmsz dolgozói önállóan, a munkaszervezet közvetítése nélkül társítják munkájukat és eszközeiket valamely másik tmsz dolgozóival),

b) a társítás közvetett módja, illetve munkaszervezeten keresztül történő munka- és eszköztársítás (a tmsz dolgozói munkaszervezetük vagy más munkaszervezet közvetítésével, annak segítségével társítják munkájukat és eszközeiket egy másik tmsz-szal),

c) a bank keretén belül — közös tervek alapján (az eszköztársítás történhet akár közvetett akár közvetlen módszerrel),

d) az öngazgatási érdekközösségek keretében.

A közös jövedelem elosztásának kérdését tárgyalva a szerző rámutat a legfontosabb és egyben a legnélkülözhetetenebb mércék kidolgozásának szükségességére. Megállapítja, hogy az elosztás mércéinek biztosítani kell az anyagi feltételek létrehozását, mégpedig a termelékenység növekedését, a társadalmi eszközök ésszerű és hatékony kihasználását, a dologi és ügyviteli kiadások csökkentését. Ezek a követelmények egyben meghatározzák a tmsz dolgozóinak társadalmi-gazdasági érdekeltségét is, hogy társítsák eszközeiket és munkájukat.

A közös jövedelem elosztásáról szóló fejezetben a szerző elsősorban azon dolgozók jogával foglalkozik részletesebben, akik a jövedelmüket az alapszervezet keretén belül társították. A közös jövedelmet azok a tmsz tagok osztják egymás között, akik részt vettek megvalósításában, természetesen az élő-, illetve holtmunkájukkal való hozzájárulásuk arányában. Fölmerül a kérdés: milyen feltételeket kell teremteni a közös jövedelem megvalósításához és elosztásához, hogy a tmsz-ok dolgozói valóban egyenrangúak legyenek? Erre a kérdésre válaszolva a szerző a következő tényezőket sorolja fel:

— a közös jövedelmet megvalósító társultmunka-alapszervezetek dolgozói között egyenlő lehetőségeket kell teremteni;

— a közösen megvalósított jövedelem elosztásakor azonos alapokat és mércéket kell biztosítani minden társultmunka-alapszervezet számára;

— a társultmunka-alapszervezetek dolgozóinak önállóan kell rendelkezniük az összjövedelemmel, kivéve azt a részt, mely a holtmunka alapján más alapszervezeteket illet meg;

— a holtmunka alapján részesedő társultmunka-alapszervezetek nem rombolhatják le a termelő tevékenységét végző társultmunka-alapszervezet újratermelési képességét;

— az alapszervezetek dolgozóinak egyenjogúaknak kell lenniük a

személyi jövedelem elosztásáról szóló mércék kidolgozásakor, valamint a közös (jóléti) szükségletek kielégítését szolgáló eszközök meghatározásakor;

— az öngazgatási megegyezéssel kell meghatározni az együttműködés formáit és a dolgozók kölcsönös felelősségét a termelési eszközök és a jövedelem igazgatását illetően;

— a társultmunka-alapszervezet a saját jövedelméből köteles biztosítani azt a jövedelemrészt, amely társításának az elve alapján valamely más alapszervezet dolgozóit illet meg.

Kardelj elvtárs ebben a munkájában is részletesen foglalkozik a jövedelemszerzésnek, a jövedelem felosztásának, a tiszta jövedelem felosztásának és a dolgozók személyi jövedelmére szolgáló eszközök elosztásának a kérdésével.

A jövedelemszerzés problémáját tárgyalva a szerző rámutat a jövedelem kimutatásával kapcsolatosan jelentkező fogyatékoságokra. Arról van szó, hogy a jövedelem meghatározásakor a társultmunka-alapszervezetek csak a jövedelem tömegét veszik figyelembe, és figyelmen kívül hagyják annak minőségi oldalát, illetve a jövedelem gazdasági összetételét. Így mindegyik alapszervezet jövedelmét azonos módon „értékelik”, annak ellenére, hogy azok gazdasági szempontból különböző nagyságot képeznek. Más szóval az egyik társultmunka-alapszervezet jövedelme — eltérően a másik alapszervezet jövedelmétől — jelentős mennyiségű úgynevezett „átömlesztett” társadalmi munkát tartalmazhat. Ennek a ténynek a figyelembe vétele nélkül nem beszélhetünk a jövedelemszerzés azonos feltételeiről.

Mennyiségileg kimutatva az alapszervezet jövedelme nem más, mint az alapszervezet összevételéből az anyagköltségeknek, valamint a törvénnyel előírt minimális kulcs szerint leszámolt értékcsökkenésnek a fedezése után fennmaradt összeg.

Komoly és sokat vitatott kérdés az értékcsökkenési leírás nagyságának meghatározása a gyakorlatban. Kardelj elvtárs szerint e kérdés megoldására csak két lehetőség van: vagy törvénnyel kell meghatározni az értékcsökkenési leírás nagyságát — ebben az esetben minimális értékcsökkenési kulcsról van szó, azzal, hogy a dolgozók meghatározhatnak egy magasabb kulcsot is; vagy pedig a dolgozók önállóan, teljesen szabadon határozzák meg az értékcsökkenési kulcs nagyságát.

Amennyiben a minimális értékcsökkenési kulcs a kötelező, a dolgozók szabadon határoznak az értékcsökkenési összegnek a minimális feletti részéről, amelyet a tiszta jövedelemből fedeznek.

A szerző szerint az alapszervezet jövedelmét a következő elemekre kell felosztani (ez a felosztás található a Társult munkáról szóló törvényben is):

— az oktatás, a tudományos, a művelődés, az egészségügy, a szociális védelem és más társadalmi tevékenységek területén a munka szabad cseréjével jövedelmet szerző alapszervezetek iránti kötelezettségekre;

— a dolgozók szociális biztonságát biztosító kötelezettségekre;

- a törvénnyel megállapított általános társadalmi szükségletekre szolgáló kötelezettségekre;
- a munkaszervezet kötelékébe tartozó alapszervezetek közös ügyeit intéző munkaközösség iránti kötelezettségekre;
- az ember munkakörülményeinek a megőrzésével, fejlesztésével kapcsolatos kiadásokra;
- a gazdasági kamaráknak, illetve más intézményeknek fizetendő tagságdíjakra és egyéb járulékokra;
- az általános honvédelemre és a társadalmi önvédelemre szolgáló kiadásokra;
- a minimális kulcs szerinti összeget meghaladó értékcsökkenési leírásokra;
- a gazdasági vétségek és szabálysértések miatti pénzbüntetésekre;
- az öngazgatási megegyezésekkel vagy szerződésekkel vállalt törvényes kötelezettségekre;
- az alapszervezet tiszta jövedelmére.

A szerző külön felhívja a figyelmet a Társult munkáról szóló törvény azon rendelkezésére, mely szerint az alapszervezet jövedelmében külön kell kimutatni a rendkívül kedvező természeti körülmények között végzett munka eredményét és a rendkívül kedvező piaci feltételekből eredő jövedelmet.

Magyarázatot kapunk a könyvben a „tisztá jövedelem” kategória bevezetésének szükségességére is. Ugyanis elhangzottak olyan vélemények is, hogy a Társult munkáról szóló törvénybe a tisztá jövedelem fogalmát nem kell bevezetni, mivel a dolgozók az összjövedelemmel is ugyanúgy rendelkeznek, mint a tisztá jövedelemmel, ezért felesleges a tisztá jövedelem fogalmát külön tárgyalni.

Kardelj elvtárs szerint az ilyen állásfoglalás helytelen, s rámutat a két fő okra melyek miatt a tisztá jövedelem fogalmát be kellett vezetni a Társult munkáról szóló törvénybe is. Először is a tisztá jövedelem a jövedelem egy részét képezi, melyről a társultmunka-alapszervezet dolgozói döntenek. Ők határozzák meg a mércéket, melyek szerint a tisztá jövedelmet személyi jövedelemre, közös fogyasztási (jóléti) eszközökre, valamint a munka anyagi alapjának fejlesztésére és a tartalékok képzésére szükséges eszközökre osztják. A jövedelem többi része gyakorlatilag már fel van osztva, s ezen részek nagyságát (adó, tagságdíj, büntetések, az érdekközösségeknek fizetett különböző járulékok stb.) a törvény határozza meg. Az összjövedelem és a tisztá jövedelem tehát két különböző gazdasági nagyság, azonban kölcsönös összefüggés áll fenn közöttük, ugyanis: az összjövedelemtől függ a tisztá jövedelem nagysága, valamint a dolgozó személyi jövedelme és életszínvonala is. Azonban a tisztá jövedelemmel való gazdálkodástól függ, hogy mekkora jövedelmet valószínűleg meg a társultmunka-alapszervezet, a jövedelem nagysága pedig meghatározza a társadalmi tevékenységekben dolgozók anyagi helyzetét.

A másik tényező (a szerző szerint talán még lényegesebb), mely a tisztá jövedelem fogalmának bevezetése mellett szól, elvi jellegű. A tisztá

jövedelem összetételében jut leginkább kifejezésre a jövedelem társadalmi-gazdasági, sőt osztályjellege is. Ebben a kategóriában érvényesül a munka és a társadalmi tőkének az egysége a munkások igazgatása alatt. Így nem kerülhet sor kizsákmányolásra, mert a munkás egyidőben dönt a személyi jövedelme, a közös fogyasztási (jóléti) eszközök és a társadalmi tőke nagyságáról is. Ez a tény teszi lehetővé, hogy a munkás a személyi jövedelme növekedését a bővített újratermelési eszközökbe való befektetésen keresztül nézze.

A személyi jövedelem elosztásáról szóló fejezetben a szerző kihangsúlyozza, hogy a társultmunka-alapszervezet megvalósított jövedelme, illetve a tiszta jövedelme nem lehet automatikusan mércéje a személyi jövedelmek nagyságának, mert így nagy eltérések jelentkeznének a személyi jövedelem terén az egyes alapszervezetek között. Gazdaságunkban igen elterjedt a gyakorlat, hogy automatikusan növekszenek a személyi jövedelmek ott, ahol nagyobb a jövedelem, függetlenül attól, hogy mekkora termelékenységet ért el az illető társultmunka-alapszervezet. Az ilyen gyakorlat természetesen helytelen. A személyi jövedelem növelése csak abban az esetben igazolt, ha a társultmunka-alapszervezet növeli termelékenységét. A szerző szerint emiatt hamarosan ki kell dolgozni a mércéket, amelyekkel a termelékenység növekedési fokát, illetve az alapszervezet hozzájárulását mérjük a nagyobb jövedelem megvalósításához. Ezzel elkerülhetnénk társadalmunkban azt az ellentmondást, mely szerint a magas felhalmozással rendelkező gazdasági ágazatokban relatív magas jövedelmet valósítanak meg, és így magasak a személyi jövedelmek is, annak ellenére, hogy a munka termelékenysége igen alacsony, és fordítva.

A termelés és a forgalmazás közötti társadalmi-gazdasági viszonyok című fejezetben Kardelj elvtárs rámutat a termelés és a forgalmazás szükségszerű összefonódására. Egységes munkafolyamatba való összekapcsolódásukat a társadalmi újratermelés folyamata teszi nélkülözhetlenné. Az áru és a szolgáltatások forgalmazása az újratermelési folyamat befejező szakaszát képezik, s jelentős mértékben visszahatnak a termelésre. A kereskedelemnek az össztársadalmi termelés „magasszakképzett és a tudományon alapuló eladási osztályát” kellene képeznie.

A termelő és a forgalmazási társultmunka-alapszervezetek közötti gazdasági viszonyok meghatározásában az alapvető kérdést a jövedelemszerzés és annak elosztása képezi. Az Alkotmány határozatai megszüntetik azt a lehetőséget, mely szerint a termelés és a kereskedelem közötti jövedelem elosztását egyedül a piaci törvényszerűségek végzik. Az Alkotmány rendelkezései olyan feltételeket teremtenek, melyek lehetővé teszik a jövedelemelosztás tudatos irányítását, egyrészt a társult termelési-kereskedelmi csoportosulások terveivel, másrészt viszont a társadalmi tervvel. Így lehetővé válik, hogy a kereskedelem jövedelmének egy része „vándortőke”-ként jelenjen meg, melyet elidegenítettek azoktól a dolgozóktól, akik létrehozták. Jelentős a különbség a jövedelem megvalósításának módjai között, ami történhet egyszeri elosztással a termelés és a

kereskedelem között, a piaci törvényszerűségek alapján; vagy pedig a termelés és a kereskedelem közös munkájának eredményeként; tehát mindkét gazdasági ágazat közösen vesz részt megvalósításában és elosztásában is. Az első esetben a kereskedelemben szükségszerűen megjelenik az ún. „vándortőke”, a második esetben viszont a jövedelemnek ezt a részét a kereskedelmi és a termelési alapszervezetek olyan mértékben osztják, ahogyan azt az öngazgatási megegyezésben lefektették.

A következő fejezetben Kardelj elvtárs a munka szabad cseréjének kérdésével foglalkozik az anyagi termelés és a társadalmi tevékenységek között, valamint a társadalmi tevékenységek finanszírozási formáival és az öngazgatói érdekközösségek problémáival.

Megállapítja, hogy a szabad társult munka jövedelmi viszony rendszerében egyik legfontosabb probléma az anyagi termelés és a társadalmi tevékenységek közötti viszony. A munka szabad cseréjének kérdése kapcsán (az anyagi termelés és a társadalmi tevékenységek között) társadalmunkban még mindig jelentkezik az elméleti ingadozás, vajon a társadalmi tevékenységek a társadalmi fogyasztásnak, vagy pedig a termelésnek képezik-e alkotó részét. Mindenki előtt világos az a tény, hogy a társadalmi tevékenységek nem termelnek anyagi javakat, azonban jelentős mértékben hozzájárulnak a termelőerők, a termelőkenység és általában a jobb gazdálkodási eredmények eléréséhez. Így egységet képeznek az anyagi termeléssel. Ezért az Alkotmány és a Társult munkáról szóló törvény kölcsönös összefüggést állapít meg az anyagi termelés jövedelme és a társadalmi tevékenységek jövedelme között, a munka szabad cseréje által. Az anyagi termelésben megvalósított jövedelem forrása a társadalmi tevékenységek jövedelmének, így a társadalmi tevékenységek nemcsak a társadalmi fogyasztás egy részét képezik, hanem alkotó részei az osztás-társadalmi munkának, melyek keretén belül kerülnek megoldásra a közös társadalmi fogyasztás kérdései is.

A társadalmi tevékenységek finanszírozási problémáit tárgyalva Kardelj elvtárs arra a kérdésre próbál válaszolni: kinek kell finanszíroznia a társadalmi tevékenységeket? Szerinte, a társultmunka-alapszervezeteken kívül, illetve az alapszervezet jövedelméből fizetett járulékokon kívül, a dolgozóknak a személyi jövedelmük egy részével is hozzá kell járulniuk azok finanszírozásához. Állásfoglalását a szerző azzal magyarázza, hogy a dolgozó és családja egészségéről, iskoláztatásáról nemcsak a társadalom köteles gondot viselni, hanem maga a dolgozó is. Másrészt viszont, ha a társadalmi tevékenységeket teljes egészében a jövedelmből finanszírozzák, a költségek ellenőrzése kikerül a dolgozók hatásköréből; így ezekben az ágazatokban a fogyasztás ésszerűtlenné válik, de ugyanakkor ésszerűtlen az illető társadalmi tevékenységet végző alapszervezet gazdálkodási eredménye is.

A következő fejezet a földművesek jelenlegi helyzetével foglalkozik. Maga a tény, hogy magántermelők gazdálkodnak a megművelt földterület több mint 80%-án szükségszerűen teszi, hogy az egész társadalom komolyan foglalkozzon a földművesek jövőjével. Ez a „foglalkozás”

szerző szerint elsősorban abban kell kifejezésre jussón, hogy közösségünk minden tőle telhetőt meg kell tegyen a munkatermelékenység növekedése érdekében a magánszektorokban is. A megoldás persze a társadalmi szektorba való bekapcsolódásban rejlik. A magánszektor, a kisbirtok, mint termelési forma „halálra van ítéelve”. Kardelj elvtárs kihangsúlyozza, hogy illúziókban ringatja magát mindenki, aki azt hiszi, hogy ez a termelési forma még sokáig fenntartható. Szerinte, elismerni a magánszektor mint uralkodó mezőgazdasági termelési formát, annyit jelent, mint nem törődni a mezőgazdasági dolgozók társadalmi helyzetével. Hagyni, hogy elszegényedjenek, megfosztani őket a termelők fejlődésétől, és nem törődni elért eredményeikkel.

Az alkotmányos elvek és a törvényes rendelkezések a földművesek társulásáról világosan hirdetik, hogy társadalmunknak nem az a célja, hogy társulásra kényszerítse a földműveseket, hanem hogy segítséget nyújtson számukra, amikor önkéntesen kifejezik óhajukat a társadalmi szektorba való társulásukról.

A társult munka öngazgatási szervezési formái címet viselő fejezetben a szerző átfogóan, részletesen foglalkozik a társultmunka-alapszervezet fogalmával és jellegzetességeivel, valamint a munkaszervezet és az összetett munkaszervezet fogalmával, továbbá a társultmunka-alapszervezetek szolidáris anyagi felelősségének kérdésével és az ügyviteli érdekközösségek helyzetével.

A társultmunka-alapszervezetek a munka társadalmi megszervezésének új formáját képezi az öngazgatói szocialista társadalomban. Megszervezésük alapvető célja, hogy a munkásoknak és más dolgozóknak olyan helyzetet teremtsünk a társult munkában, amely lehetővé teszi a jövedelemmel való rendelkezést, valamint annak társítását más alapszervezetekkel a bővített újratermelési folyamatban, és ezzel együtt azoknak a határozatoknak az ellenőrzését is lehetővé teszi, amelyekről az egész alapszervezet és a dolgozó személyes munkájának eredménye is nagy mértékben függ.

A társultmunka-alapszervezet fogalmának az Alkotmány által megfogalmazott meghatározásából kiindulva, („A munkaszervezet dolgozóinak azon része, amely a munka szempontjából olyan egészet képez, amelyben közös munkájuk eredménye akár a munkaszervezetben, akár a piacon mint érték önállóan kimutatható, s amelyben a dolgozók társadalmi-gazdasági és más öngazgatási jogait érvényesíthetik, joguk és kötelességük, hogy a munkaszervezet e részét megszervezzék a társult munka alapszervezetévé.”), a szerző részletesen elemzi a társultmunka-alapszervezet főbb jellegzetességeit, illetve létrejöttének feltételeit.

Megállapítja, hogy a három jellegzetesség közül (a munkafolyamat szempontjából egységes egészet képez; a dolgozók közös munkájának eredménye, a munkaszervezetben vagy a piacon, értékként önállóan kimutatható; a dolgozók érvényesíthetik társadalmi-gazdasági és más öngazgatói jogait) a legfontosabb, hogy a dolgozók rendelkezzenek az összjövedelemmel. Ebben rejlik az alkotmányos reform lényege is.

A munkaszervezet fogalmának meghatározásakor Kardelj elvtárs a következőkből indul ki: ha a társultmunka-alapszervezet alapsejtjét képezi a dolgozók társadalmi-gazdasági viszonyának, akkor a munkaszervezet a gazdasági integráció azon legjelentősebb eleme, mely biztosítja a társult munka termelési folyamatát és az eredményes gazdálkodást. A legtöbb esetben a munkaszervezet értékesíti a késztermékeket a piacon és így megvalósítja az összebevételt és a jövedelmet is minden egyes alapszervezete számára. A munkaszervezet készíti a közép és hosszú távú terveket, mert több lehetősége van, hogy kutasson a közös fejlesztési lehetőségek után, mint az alapszervezeteknek külön-külön. A munkaszervezet ezen funkciói nélkül nem lennének meg a feltételek az alapszervezetek fennállásához.

Az alapszervezeteknek munkaszervezetekbe való társulása kapcsán a szerző egy nem kívánatos jelenségre hívja fel a figyelmet. Társadalmunkban elterjedt a gyakorlat, hogy óriási munkaszervezeteket hozunk létre, amelyben olyan társultmunka-alapszervezetek is vannak, amelyek egész nyugodtan működhetnének több alapszervezetből álló önálló munkaszervezetként is. Az ilyen óriási munkaszervezetekben a társadalmi-gazdasági és az öngazgatói-politikai viszonyok nincsenek összhangban az Alkotmány és a Társult munkáról szóló törvény rendelkezéseivel. Kardelj elvtárs megállapítja, hogy az ilyen munkaszervezetek célja a jövedelemmel való rendelkezés központosítása, ahelyett, hogy célul az eszközök demokratikus koncentrációját tűznék ki, hogy lehetőség nyíljon az eszközök teljesebb kihasználására.

A munkaszervezetektől eltérően az összetett társultmunka-szervezetek a társult munkának olyan öngazgatási szervezési formái, melyek a munkaszervezetek önkéntes társulásával jönnek létre, attól függően, hogy milyen közös érdekek vezérlik őket a termelés, az ügyvitel, a jövedelem-szerzés és az újratermelés terén.

A szerző szerint összetett munkaszervezeteket olyan munkaszervezetek hoznak létre: (1) melyeket a nyersanyag termelése, illetve az energia, az újratermelési anyag, a félkésztermék vagy a különböző alkatrészek beszerzése kapcsol össze; (2) amelyek alapján véve azonos fajtájú termékeket állítanak elő, vagy azonos szolgáltatásokat nyújtanak, és arra töreksenek, hogy lehetővé tegyék a technikai-technológiai újítások bevezetését és egyúttal a nagyobb termelékenységet; (3) amelyek igen különböző termékeket gyártanak és különböző szolgáltatásokat nyújtanak, a közös jövedelem és más közös érdek megvalósítása céljából.

Az utolsó fejezet a dolgozóknak a társult munkába való egymás közötti munkaviszonyával és az öngazgatás megvalósításával foglalkozik. A szerző megvilágítja a munkaviszony jellegét, a dolgozók felelősségének kérdését, valamint a közvetett és közvetlen öngazgatási formákat a társult munkában.

Minden túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy Edvard Kardeljnek a „Szabad társult munka” című könyve minden munkás kézikönyve kellene legyen.

Számos értékes információval, vitával és állásfoglalással találkozunk benne, melyekről érdemes elgondolkodni. Ahhoz, hogy valóban öngazgatókká váljunk szükségünk van arra a tudásra, melyet ebből a könyvből meríthetünk, hisz öngazgatói szocialista társadalmunk rohamos fejlődésének mai szakaszában számos megoldásra váró feladatot tár elénk. S egyedüli fegyverünk a tudás, illetve azoknak az alapfogalmaknak a birtoklása, melyeket ez a könyv is tartalmaz.